

ÚJABB FEGYVERTÖRTÉNETI ADATOK A KORAKÖZÉPKORI LOVASNOMÁDOK MAGYARFÖLDI HAGYATÉKÁBÓL

A Magyar Nemzeti Múzeum 1926. és következő évi ásatásai Moson megyében, Mosonszentjános község határában egy új, koraközépkori sírmező leleteit hozták napvilágra. A sírmező, mint a koraközépkoriak általában, a síkságból enyhén kiemelkedő magaslat oldalán feküdt. E területet a többszöri ásatások még nem merítették ki teljesen. Az eddig feltárt mintegy 150 sír leletei ugyanúgy *zárt, egységes* jellegűek, mint a szomszédos csunyi, nemesvölgyi és szentpéteri sírmezőkéi és a csongrádmegyei lapistói és szentes-felsőcsordajárásai sírmezőkéi is. Az ezen sírmezők leletei által képviselt nomád-művészet leggyakoribb motívumai a «szkita stílusú» állatviaskodási jelenetek, továbbá a déli klasszikus kultúrák művészetéből vett állati és növényi formák, melyek között leggyakoribb a guggoló griff és az inda, mely utóbbinak szára sokszor «bőség-szarú» formájára kiszélesedik.

Ismeretes dolog, hogy ez a csoport képezi legproblematicusabb részét a gazdag magyarországi archæológiai anyagnak. A több ezerre menő ismert sír dacára is emlékcsoportunk kronológiáját ma még nem látjuk világosan. Az etnikai meghatározások ugyancsak eltérők. A birtokunkban levő anyag pedig nemcsak kultúrtörténeti, de különösen művészettörténeti szempontból becses forrásanyag a nomádművészet mibenlétének ismeretéhez. Eltekintve a különféle véleményektől (Hampel, Strzygowski, Riegl—Zimmermann, Takács Z., Alföldi A. stb.), ezúttal a föntebb említett mosonmegyei sírmezőknek néhány érdekes darabjával foglalkozunk, melyek új oldalról világítják meg ezen problematikus emlékcsoportunkat.

A mosonszentjánosi második ásatás alkalmával huszonöt sír került kibontásra (25—49. sz.). Ezek közt a 27. és 31. sz. sírokban

egyéb leletek mellett még egy-egy szablya is találtatott. E szab-
lyák — amennyire az eddigiekből megállapítható — a rokon-
jellegű csunyi sírmező 54. sz. sírjában talált szablyával együtt a
magyarországi népvándorláskori szablyák közt egész különleges
helyet foglalnak el s így népvándorláskorunk problémáinak tanul-
mányozásánál több tekintetben támpontul szolgálhatnak.

1 a ábra.

A jobb fenntartású szablya (V. tábla 2) a mosonszentjánosi
27. sz. sírból származik. Jelenlegi hosszúsága 79 cm. Pengéje egy-
élű és alig észrevehetően görbülő. Jellemző az egyenes, pálca-
szerű keresztvasnak képzése, tudniillik közepén kiszélesedik és a
hossztengely irányában oldaltövisek csúcsosodnak ki belőle. (l. 1 a
szövegközötti term. nagyságú ábrát.) Ez jellemző vonása az alább
tárgyalandó szablyáknak is és ez különbözteti meg e példányokat
a későbbi avar- és honfoglaláskori fejlettebb szablyáktól. A sír
leírása :

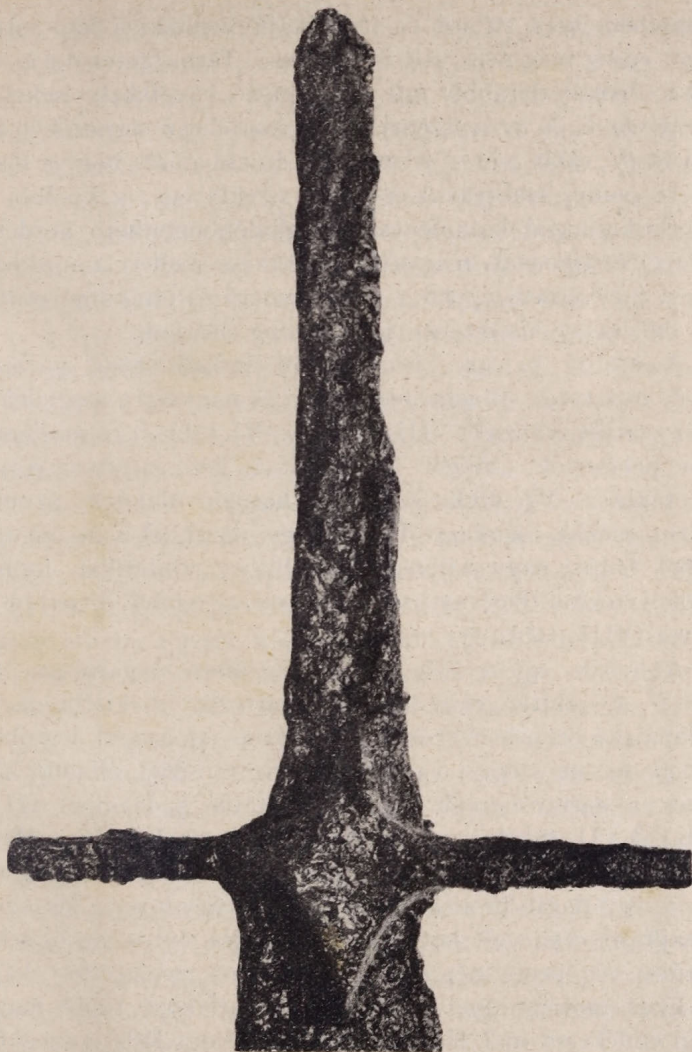
«Mosonszentjános, 27. sz. sír. 150 cm mély. A medence jobbán bronzlemezéből készült pánt, benne famaradványaival (!) és vaskés pengéjének egész apró töredékei. A medence jobbánál vaskés csúcsával lefelé és egy szablya szintén csúcsával lefelé. A szablya fahüvelyén bronzszegek. A markolat fából volt, menthetetlen állapotban. A medence jobb felén két darab, belül szintén két darab pajzsalakú bronzveret (VI. tábla 3—4). A medence bal részén bronzcsat (VI. tábla 2), fölötte hosszúkás, téglalapalakú, három szeggel átvert bronzlemezke (VI. tábla 5), jobbra tőle a medencén még egy darab hasonló, a medence baloldalán lejobb szintén hasonló és bronzlemezek töredékei. Baloldalon, a medencétől lejobb háromélű vasnyílcsúcs és egy nagy ólom szíjvég (VI. tábla 1) csúcsával lefelé. Ugyanitt, de kissé feljebb négyszögletes vascsat. Jobboldalon később még egy nagyobb vaspengetőredék találtatott. A baloldalon felismerhetetlen vastörmelékek. A jobb vállon két darab bronzból öntött «vállkapocs» a megfelelő szögletesen behajtott végű dróttal (VI. tábla 7). Ugyanitt két kis bronzkarika egymásban (VI. tábla 6), bronzlemezke meghatározhatatlan töredéke és egy kis vaskarika.»

A másik szablya kevésbé jó fenntartású (V. tábla 3). Pengéje egyenes, egyélű, az egész darab jelenlegi hossza 66 cm. A markolat-rész a keresztvassal csak töredékes állapotban maradt meg. A keresztvas ugyanolyan típusú, mint az előbbinél. A sír leírása :

«Mosonszentjános, 31. sz. sír. 165 cm mély. Jobboldalon vaskés (VII. tábla 13), baloldalán szablya hegyével lefelé. A medencén bronzlemezéből kivágott veretek, három darab (VII. tábla 2), jobboldalt kis szíjvégek lemezei, két darab (VII. tábla 3) és egy hosszúkás, keskeny bronzlemez két szeggel (VII. tábla 5). A medence alatt téglalapalakú veret, a medence jobbjára alatt másik hasonló (VII. tábla 4). A nagy szíjvég (VII. tábla 1) a medencén feküdt. A jobb karcsont alatt még két bronzveret egymás mellett. A medencén jobboldalt egy csomóban vasnyílcsúcsok (VII. tábla 6—11.) és néhány vastörmelék (VII. tábla 14—16), beljebb vascsat töredékei (VII. tábla 12).»

Hasonló típusú, de mindkettőnél jobb fenntartású szablya került elő a szomszédos csunyi sírmező 54. sz. sírjából (V. tábla 1). Amint az ábrán látható, a markolat tövise nem esik egészen a hossz tengelybe. A keresztvas hasonló a mosonszentjánosiakhoz. (l. 2a szövegközötti term. nagyságú ábrát). A penge egyélű, egyenes és aránylag nagyon keskeny. Rajta itt-ott fahüvely maradványai láthatók. Az egész darab hossza 88 cm. A sír leírása Hampelnél, *Alterthümer des frühen Mittelalters*, II 148—150. oldalakon. Az övveretek garnitúrájának fontosabb darabjait VIII. táblánkon közöljük természetes nagyságú fényképek után. Anyaguk bronz, technikájuk öntés, a felület erősen aranyozva.

Hasonló alakú keresztvasa van egy vastörnek, mely a csunyi

2 a ábra.

sírmező 127. sz. sírjából származik. Hampel, *Altertümer*, III 134, 5. A sírban talált bronzveretek egy része teljesen megegyezik a VIII. táblánkon közöltekkel.

Egészen a legutóbbi időkig a csunyi szablya (V. tábla 1.) egyedül álló jelenség volt griffes-indás emlékcsoportunkban,

amennyiben ilyen stílusú és technikájú veretekkel kapcsolatban szablya eddig még nem vált ismeretessé. Természetes dolog, hogy ebből az izolált darabból így messzemenő következtetéseket nem lehetett vonni. A mosonszentjánosi rokonjellegű sírmezőkön talált szablyák (V. tábla 2 és 3) jelentősége ép abban áll, hogy a főntebb említett csunyi szablyával és törrel együtt egy, a későbbi népvándorláskoriaktól határozottan megkülönböztethető kezdetlegesebb fegyvertípusnak magyarföldi létezése mellett tanuskodnak. És ez a fegyvernem éppen a vitás eredetű és etnikumú griffes és indás emlékeink kíséretében jelenik meg előttünk.

A csunyi 54. sz. sírban talált indadiszítésű, pajzsalakú csüngős övveretek stílusra, technikára és nagyságra megfelelnek a mosonszentjánosiaknak: VIII. tábla 4—VI. tábla 3 (a mosonszentjánosi példányok csüngői letörtek). A két garnitura csatjai: VIII. tábla 2—VI. tábla 2 szintén hasonló alakúak, az utóbbi azonban csuklós szerkezet helyett egy darabból van öntve. Az ólomból öntött nagy szíjvég (VI. tábla 1) stilisztikai, formai és technikai tekintetben ugyancsak rokon a csunyi díszesebb példánnyal (VIII. tábla 1).

A másik, egyszerűbb mosonszentjánosi övgarnitura (VII. tábla 1—5) szintén ebbe a körbe tartozik. A kisebb-nagyobb téglalapalakú bronzlemezek (VII. tábla 4—5), melyek legtöbbször két vagy három szeggel vannak az övre erősítve, állandó kísérői ezeknek a garnitúráknak (l. még VI. tábla 5, Hampel III 128, 12 stb.). A VII. táblánkon 2 alatt közölt darabok pedig a Hampel I 444. oldal 1326—8 típusokhoz tartoznak. A nagy szíjvég (VII. tábla 1) egy darab bronzlemezből készült, úgy hogy a két egymás fölé hajlított vége volt két szeggel a szíjra verve, az összehajlított túlsó vég pedig még egy keresztpántos megerősítést kapott.

Ezen mosonmegyei sírleletekhez csatlakozó többi magyarországi emlékeket már Hampel József és Posta Béla is megkülönböztette az avar műipar termékeitől. Ezúttal a két művészet közötti különbségeket felsorolását mellőzöm, csupán csak arra szorítkozom, hogy az avar és honfoglaló magyar szablyák sajátosságait a mosonmegyeiekkel szemben röviden ismertessem. Az avarkori szablahüvelyveretekkel nemrég volt alkalmam foglalkozni az *Arethuse* 1926 áprilisi füzetében. E dolgozatomban közöltem a Magyarországon talált, általam ismert hüvelyveretek képeit. Az ott mondottak lényege az, hogy a magyarországi sírokban lelt avar

szablyák jellegzetes P-alakú hüvelyveretek kíséretében jelentkeznek, melyek rendszeren párosával fordulnak elő a hüvely hátán. E veretek eredetileg a szíjj tartására szolgáltak, több esetben azonban elveszítették gyakorlati jelentésüket és mint díszítő motívumok különféle stílusú ornamentikának hordozóivá lettek. Anyaguk az avarkori műipari gyakorlatnak megfelelően arany, ezüst vagy bronz; technikájuk préselés, öntés, lemezből való kivágás, vagy néha rekeszes művesség. E jellegzetes avarkori hüvelyveretek a mosonmegyei szablyák hüvelyéről mindhárom esetben hiányoztak. Bár az ásatás alkalmával a sírok felbontásánál legnagyobb gondal jártam el és mindkét szablyát, valamint az én ásatásomból származó többi sírok leleteit is sajátkezűleg emeltem ki, e P-alakú hüvelyvereteknek nyomát sem találtam. Úgy látszik, hogy a felüggesztés módja itt más volt.

Egyéb eltérés még az avarkori szablyákon az, hogy keresztvasuk nem annyira pálcaszerű, mint a mosonmegyeieknél, hanem rövidebb, merevebb és tagozottabb (Hampel III 276, 18 ; 277, 1 ; 278, 11), a penge pedig sokszor erősen hajlott. A honfoglaláskori szablyák szintén görbék, markolatuk előreugró, keresztvasuk pedig a mosonmegyeiekéénél fejlettebb (Hampel I 198. skk. oldalakon).

A mondottakból a mosonmegyei szablyáknak népvándorláskori emlékanyagunkban való különleges helyzete világosan kitűnik. Ezen újabb adatok azonban még mindig nem elégségesek ahhoz, hogy a népvándorlások korábbi szakaszának problémáit ezekkel eldönthessük. A problémák azonban az új adatok alapján mind határozottabb megfogalmazásban állanak előttünk, és a jövő ásatások eredményeitől várható a felelet a legközelebbi kérdésekre:

A mosonmegyei szablyák egyedülálló, izolált jelenség maradnak-e a magyarországi archeológiai emlékanyagban, vagy voltak-e használatban ezek a kezdetlegesebb fegyverek másutt is a magyarországi nomádoknál?

Mikor jelenik meg ez a szablyatípus először Magyarországon földjén és meddig marad életben?

Melyik az a nép, amelynek hozománya volt ez a keleti fegyver és a hozzátartozó díszes veretek garnitúrája?

Fettich Nándor.